

48260306 : สาขาวิชาพัฒนศึกษา

คำสำคัญ : การถ่ายทอดภูมิปัญญา/ ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม/หมอเสนเรือน/ไทยทรงดำ

ประจักษ์ พนาลัย : การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมของ "หมอเสนเรือน" ในชุมชนชาวไทยทรงดำ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผศ.ดร.ฉวีวรรณ ผิวคุ้ม และดร.ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์ เลิศ. 230 หน้า.

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สถานภาพและบทบาทของหมอเสนเรือนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำในอำเภอเมือง จังหวัดชุมพร 2) กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ของหมอเสนเรือน 3) ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านหมอเสนเรือนในชุมชนชาวไทยทรงดำแห่งนี้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักมี 5 กลุ่มคือ เจ้าอาวาสวัด ผู้นำท้องถิ่น หมอเสนเรือน ผู้สูงอายุ และบุคลากรของหน่วยงานที่ตั้งอยู่ในชุมชนชาวไทยทรงดำทั้ง 3 หมู่บ้าน การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยมีผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิจัย ในการวิเคราะห์ ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปสำหรับข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในสนาม และใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยการเปรียบเทียบข้อมูลและการจำแนกชนิดของข้อมูล ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สถานภาพและบทบาทของหมอเสนเรือนในด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผลการศึกษาพบว่า หมอเสนเรือนในจังหวัดชุมพรแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ หมอเสนเรือนชนชั้นผู้ทำไร่ และหมอเสนเรือนชนชั้นผู้น้อย บุคคลที่เข้ามาเป็นหมอเสนเรือนเป็นเพศชายล้วน ส่วนใหญ่แต่งงานมีครอบครัวแล้ว และมีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป บทบาทหน้าที่ของหมอเสนเรือนเป็นไปตามชนชั้นของตนคือหมอเสนเรือนที่เป็นท้าวจะทำพิธีเสนเรือนให้เฉพาะชนชั้นที่เป็นท้าว ส่วนหมอเสนเรือนที่เป็นผู้น้อยจะทำพิธีให้กับชนที่เป็นผู้น้อยเท่านั้น การจัดชนชั้นในปัจจุบันมีอยู่เฉพาะในพิธีกรรมและการนับถือผีบรรพบุรุษเท่านั้น ชาวไทยทรงดำยกย่องหมอเสนเรือนว่าเป็นผู้รู้และมีความเชี่ยวชาญในด้านการเสนเรือน

2. กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาของหมอเสนเรือน พบว่ามีการถ่ายทอดใน 2 ลักษณะคือ ก) ถ่ายทอดวิธีการเป็นหมอเสนเรือนให้กับผู้ที่จะเป็นหมอเสนเรือนรุ่นต่อไปโดยพิจารณาความเหมาะสมจาก เพศ วัย อาชีพ เชื้อสายหรือชนชั้น เป็นต้น เป็นการถ่ายทอดโดยตรงด้วยวิธีการ मुखปาฐะ และฝึกหัดปฏิบัติกับครูอาจารย์ในสถานที่จริงจนมีความเชี่ยวชาญสามารถออกปฏิบัติงานได้โดยครูอาจารย์จะเป็นผู้ประเมินผล การได้รับมอบหิ้งบูชาครู มอบเสื้อ ถือว่าได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ครบถ้วนแล้ว ข) ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำให้กับบุคคลทั่วไปผ่านทางการจัดเตรียมและเข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆ เป็นการถ่ายทอดโดยอ้อมผ่านการบอกเล่าและสังเกตการณ์และร่วมรับรู้และมีความเข้าใจในวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ

3. ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงการถ่ายทอดภูมิปัญญาของหมอเสนเรือน ผลการศึกษาพบว่า ชาวไทยทรงดำทั้ง 3 หมู่บ้านยังมีการสืบทอดวิธีการเป็นหมอเสนเรือนอยู่ แต่ผู้ที่สนใจเรียนในด้านนี้มีจำนวนลดน้อยลง ในด้านการเปลี่ยนแปลงพบว่าการจัดพิธีกรรมมีจำนวนลดลงเพราะมีค่าใช้จ่ายสูง การเข้าร่วมในพิธีกรรมลดน้อยลงเพราะคนในวัยทำงานมีการกิจต้องไปทำงานนอกบ้าน เด็กที่อยู่ในวัยเรียนต้องไปโรงเรียน การแต่งกายของผู้ที่ไปร่วมงานมีการผสมผสานระหว่างการแต่งกายแบบไทยทรงดำและแบบสมัยใหม่มากขึ้น หมอเสนเรือนบางคนไม่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยทรงดำได้ ปัจจัยที่ทำให้หมอเสนเรือนและภูมิปัญญาเหล่านี้ยังคงดำรงอยู่ได้แก่ ความเชื่อมั่นในขนบธรรมเนียมของชาวไทยทรงดำและการแนะนำจากผู้รู้ในขนบธรรมเนียมของชาวไทยทรงดำ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ ความสนใจของบุคคล การศึกษาในระบบ วัฒนธรรมภายนอก

48260306 : MAJOR : DEVELOPMENT EDUCATION

KEY WORDS: TRANSMISSION OF LOCAL WISDOM/BELIEF SYSTEM, CUSTOM, RITUAL/
MOR SEN RUEN, RITUAL SPECIALIST/ THAI SONG DAM PEOPLE

PRAMAHA PRACHAK PANALAI: THE TRANSMISSION OF FOLK, CUSTOMS
BELIEFS AND RITUAL WISDOM BY "MOR SEN RUEN" AMONG THE THAI SONG DAM
COMMUNITY OF MUANG DISTRICT IN CHUMPHON PROVINCE. THESIS ADVISORS: THESIS
ADVISORS: ASST.PROF. MANEEWAN PEWNIM, Ph.D. AND LECT. THIRASAK UNAROMLERT
Ph.D., 230 pp.

The objectives of this study are: 1) To study the status and roles of Mor Sen Ruen in the transmission of local beliefs, customs and ritual wisdom of the Thai Song Dam people in Muang district of Chumphon Province; 2) To study the learning and transmission process of such local wisdom through Mor Sen Ruen; 3) To study the continuity and changes of the transmission process of such wisdoms through Mor Sen in this community. The research data were collected from five key informant groups: abbots of the local Buddhist temples, community leaders, Mor Sen (Thai Song Dam's ritual specialists), the elderly, and staff of government units in the three Thai Song Dam villages under study. The qualitative research methodologies employed are: in-depth interview based on structured and non-structured interview questions and participant observation. The major research tool in this study is the researcher. Content analysis was employed to analyze documentary data while comparative data induction and classification analyses were employed to analyze fieldwork data. The research findings are:

1. Mor Sen Ruen's status and roles related to the transmission of folk wisdoms. There are two groups of Mor Sen Ruen in Chumphon Province, Mor Sen Ruen of the Phu Thao (noble) and Phu Noi (commoner) statuses. All Mor Sen Ruen are males who are mainly married and are over 30 years of age. The roles of each group of Mor Sen Ruen are determined by their respective status. Mor Sen Ruen of Phu Thao status officiate rituals for people of noble class while Mor Sen Ruen of Phu Noi status officiate rituals for people of commoner class only. At present, the differentiation of Thai Song Dam people into two classes is found exclusively in ritual and ancestor worship contexts. Mor Sen Ruen are respected for their knowledge and expertise in Sen Ruen ritual.

2. Learning and transmission process of folk wisdom through Mor Sen Ruen. The study found that this process is conducted through two channels. A) Training of Mor Sen Ruen ritual specialists whose suitability is determined by their gender, age, occupation and social class. This is a direct channel of transmission through oral indoctrination and on-the-job training. Mor Sen Ruen apprentices will accompany their mentors to different ritual functions in order to observe, assist and practice their skills under the supervision of the mentors who will monitor and assess the apprentices' progress. The training process is completed when the mentors present their apprentices with a mentor shrine and Mor Sen Ruen ritual robe. B) Transmission of Thai Song Dam beliefs, customs and ritual wisdom to the general population through the process of ritual preparation and participation. This is an indirect channel of transmission through oral explanation and participant observation.

3. Continuity and changes of folk wisdom transmission through Mor Sen Ruen. The study found that although there are Mor Sen Ruen in all three villages, the number of interested people who want to carry on this ritual expertise has declined. Other changes are fewer numbers of ritual functions due to high expenses, less participation due to work commitment for adults and school attendance for children, participants wearing more modern clothes, and a decline of Thai Song Dam language reading and writing skills among Mor Sen Ruen. Conviction in Thai Song Dam cultural values and teachings of local experts in folk beliefs and customs are significant factors for the continuity of folk wisdom. Factors for the changes are economic changes, level of personal interest, introduction of formal education, and outside culture.

Department Education Foundation, Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2008

Student's signature:

Thesis Advisors' signature: 1. 2.